

מבוא - "והעמידו תלמידים הרבה"

בחינה של מערכת החינוך בישראל חושפת מציאות של אי-שוויון. נתונים ומחקרים מצביעים על פערים גדולים במערכת החינוך: למעלה ממחצית בני הנוער בישראל אינם זכאים לתעודת בגרות, מספרם של הנושאים ממסגרות חינוכיות הולך וגדל בשנים האחרונות, וניכרת עלייה מתמשכת בהוצאה הפרטית לחינוך וחפיפה בין המצב הכלכלי של הורי התלמיד ובין הישגיו הלימודיים.

יחידה זו עוסקת בסוגיית אי-השוויון בחינוך, ובקשיי ההתמודדות עמה. השיעורים מצביעים על כך שהתמודדות זו אינה רק במישור הכלכלי, אלא יש לה זיקה ישירה ליחסים החברתיים ולתשתית הערכית של החברה בישראל. על רקע זה, ניתן לפרש את קריאתם של חז"ל "היזהרו בבני עניים כי מהם תצא תורה" (בבלי, נדרים, פ"א, ע"א). שינוי מציאות של אי-שוויון בחינוך יתבצע רק אם קיימת רמה גבוהה של מודעות ומחויבות חברתית, ועל כן הוא מחייב עירנות וזהירות.

לצד הקושי, יחידה זו מצביעה על כוחו של החינוך לשמש כלי לשינוי חברתי ועל כוחם של יחידים להניע שינוי זה. מסורת ישראל מעניקה מעמד מיוחד לחינוך. אחת המחלוקות הבולטות בתלמוד שהסתיימה בהכרעה ברורה היא המחלוקת בין בית הלל ובית שמאי בסוגיה את מי יש ללמד. המחלוקת הוכרעה לזכות שיטת בית הלל: "לכל אדם ישנה. שהרבה פושעים היו בישראל, ונתקרבו לתלמוד תורה ויצאו מהם צדיקים, חסידים וכשרים" (מסכת אבות דרבי נתן, נוסחא א, ג). נימוק זה מצביע על מרכיב מרכזי בחינוך, המייחד אותו ככלי לשינוי חברתי - מלאכת החינוך מיסודת על האמונה ביכולתם של בני האדם, מלמדים כתלמידים, ללמוד ולהתפתח.

יחידה זו מזמינה את הקוראים לחקור את אי-השוויון בחינוך, ובמקביל לעמוד על הפוטנציאל החברתי הטמון בתיקונו של אי-שוויון זה.

המהלך המוצע של השיעורים מציג היבטים שונים של תופעת אי-השוויון בחינוך. מטרת המהלך היא לחדד את רגישותם של הלומדים ולפרוט את המונח "מחויבות חברתית" לסוגיות אקטואליות בחינוך ולדיון בהן.

השיעור הפותח את היחידה עוסק בשאלה מהם הגורמים לשעתוק פערים בחינוך. אנו עדים למציאות שבה הישגיהם הלימודיים של ילדים להורים לא-משכילים הם נמוכים יותר. השיעור מנסה להסביר מצב דברים זה, מצביע על האתגר שבשינוי המצב, ומדגים כיצד מתקיימת בפועל פרקטיקה של אי-שוויון לצד רטוריקה של שוויון.

השיעור השני שואל מדוע תלמידים נמנעים מללמוד. שיעור זה מתמקד במחסומים הפסיכולוגיים לתופעה זו ובוחן כיצד גישות חינוכיות שונות משפיעות על שעתוק הפערים. השיעור גם בודק את מקומה של מודעות חברתית בעיצוב דרכי ההוראה והלימוד.

הדיון לעיל בהשלכותיהן של מודעות ומחויבות חברתית בחינוך מתגלגל אל השיעור השלישי העוסק במקומם של ההורים במערכת החינוך. השיעור בוחן כיצד מעמדם החברתי-כלכלי קשור למידת השפעתם על הנעשה במוסדות החינוך, וכיצד פיתוח דיאלוג עם הורים מקבוצות מוחלשות יכול לשמש כלי לשינוי חברתי.

השיעור הרביעי שואל האם באמת מי שרוצה מצליח ואלו לקחים אפשר ללמוד מיחידים שהצליחו כנגד כל הסיכויים. השיעור בוחן בעין ביקורתית סיפורי הצלחה של פורצי דרך, אשר הצליחו לרכוש השכלה ולהיחלץ ממעגל העוני. השיעור דן בשאלה מהו סוד הצלחתם של פורצי הדרך והאם ניתן לפענחו וליישמו.

השיעור החותם את היחידה שופך אור על תפקידם המרכזי של מורים כמובילים שינוי חברתי בחינוך. במקביל הוא עוסק בסוגיית מעמדו של המורה בישראל ובקשייהם של מורים המבקשים לפעול לשינוי חברתי.